

Mehmet İzzet'in "Fikirde Adem-i Merkeziyet" Makalesinin Düşündürdüğü

Rahmi Karakuş *

Özet

M.İzzet 1927'de Türkiye'deki üniversiteleri ve üniversite politikasını batılı örnekleriyle tartışmıştır. Konuyu sadece üniversiteyi yaygınlaştırmak değil bilim ve sanatların yaygınlaştırılması açısından da ele alması söz konusudur. Oysa günümüzde altyapı yetersizliği ve özellikle öğretim elemanı eksikliği sebebiyle yeni üniversitelerin kurulmasına karşı çıkmaktadır. Günümüz için yüksek öğretimde bölgeye ait birikimlerle bilgi üretebilecek ve meslek formasyonu kazandırabilecek alanlar çoğunluktadır. Yerel olana yabancı, onu fark etmeyen ve onun ihtiyaçlarına bigane bir öğretimin başarılı olduğu düşünülemez. Üniversitelerin başarı kriterleri ne yazık ki böyle bir özellik barındırmamaktadır. Üniversitelerin bölgelerine katkıları özel bir teşvik ve başarı kriteri sayılabilir. Günümüzde üniversitenin öğretim elemanları açısından mahallileşmesi de dikkate değer bir araştırma konusudur. Toplumla yabancılaşma ne kadar mahzurlu ise üniversiteye yabancılaşma da o kadar mahzurludur.

Anahtar Kelimeler : Mehmet İzzet, üniversite, eğitim

Abstract

M. İzzet discussed the position of Turkish universities and their policies compared to with the Western ones. He did not just suggested to establish new universities but also spread science and art. However today, there is opposite opinions on the establishing new universities because of the insufficiency of building and being few teaching staff. Currently universities can produce knowledge and be gained occupational formation using local cultures. It can not be thought that a succesfull education is completely different than local experience. Unfortunately the criterion of being successfull at universities do not include to contribute to development of local culture. However at this time it is an interesting subject to investigate of the localization of universities according to their teaching staff.

Key Word : Mehmet İzzet, university, education.

* Prof. Dr. , Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi , Felsefe Bölümü
E-Posta : rkarakus@sakarya.edu.tr

M.İzzet (1891-1930) Cumhuriyet'in ilk yıllarında İstanbul Darülfünunu 'Felsefe, Ahlak ve İctimaiyat Kürsüsü'nde öğretim üyeliği yapmıştır. Lisans üstü felsefe eğitimini Fransa'da (Sorbon) yapan M.İzzet, Y.Akçura'nın mesleğini öğrendiğinde 'bize felsefeci değil demirci lazım' diyerek istihzasına rağmen Türkiye'deki felsefe etkinliği için çalışmış, H.Z.Ülken ve Z.F.Fındıkoğlu gibi ünlü düşünürlerimize hocalık yapmıştır. Oldukça erken denebilecek bir yaşta vefat eden düşünürümüzün kısa yazı hayatında 'Milliyet Nazariyeleri ve Milli Hayat' adlı telif eserinden başka çeşitli dergilerde yayımlandıktan sonra bir araya getirilmiş yazılarından oluşan 'Makaleler'i yayınlanmıştır.¹ Makaleler hem felsefi ve sosyolojik konulara ait hem de çeşitli meseleleri sosyolojik ve felsefi perspektiften ele alan değerlendirmeler içermektedir. Bunlardan bir de 1927'de İstanbul'da basılıp M.Emin Erişirgil'in başyazarlığında Ankara'da yayınlanan Hayat dergisinin 61.sayısında yer alan 'Fikirde Adem-i Merkeziyet' adındaki yazısıdır. Yazının ana konu ve iddiası üniversitelerin yaygınlaştırılması gerektiğidir. Bu kısa makale kanaatimizce güncelliğini koruyan problemler içermektedir ve günümüz okuyucusuna yeniden sunulmalıdır:

"Bu günkü medeniyet bir şehir medeniyetidir. İlme, güzel sanatlara ait bütün faaliyetler, büyük şehirlerde toplanıyor. Tarlayı, ziraat hayatını halkın yavaş yavaş terketmek arzusunu duyması, sebepsiz değildir. Askere giden delikanlı, büyük bir şehirdeki kırlada bir iki sene geçirdikten sonra, terhis edilince çok defa, köyü yavan bulmaya başlıyor. Bunun sebeplerinden biri de, asırlardan beri bedii, fikri faaliyetlerin köyleri terk ederek şehirlerde yerleşmiş ve bu sayede, şehirlerin köyden, köylere nisbetle kat kat cazibe kazanmış olmasıdır.

¹ Hakkında doktora çalışması yapan C.Değirmenciöglü doktora çalışmasını Kültür Bakanlığı'nın bir projesi gereği düzenleyerek yayınlamıştır (Ankara 1987). 'Makaleler' de onun gayretleriyle yine Kültür Bakanlığı tarafından yayınlanmıştır (Ankara 1989). Felsefi yönü hakkında daha fazla bilgi için bkz., R.Karakuş, Felsefe Serüvenimiz, İstanbul 1995.

Bugünkü medeniyetin bu mahzuruna karşı, hangi çareler bulunabilir? Bu meseleyi burada inceleyecek değilim. Belki telsiz telefon gibi icatların artması, nakil vasıtalarının bir kat daha gelişmesi, vb... sayesinde, köylünün şehir hayatından yararlanması imkanı, ileride daha kolaylıkla sağlanacaktır. Her halde şimdilik ortada, bir dert mevcuttur. Bu dert genellikle, bütün medenileşmiş ülkelerde vardır. Fakat bazılarında büsbütün had bir şekil alıyor. Onlarda fikri, bedii hayatın bazı şehirlerde değil belki bir tek şehirde, paytahta (başkentte) toplandığı görülüyor. Fransa bunun parlak bir örneğidir. Orada, siyasi merkeziyet yanında, bir de fikri merkeziyet görüyoruz. Zira, Paris bütün sanatkarları, edipleri, tanınmış filozofları vb... toplamıştır (Hayat, Sayı 61,257). Hatta herkes bilir ki, tanınmış olmak için Paris'te oturmak gerekir. Fransa Akademisine kabul olunmak için, ikametgahın Paris'te olması şarttır. Büyük tiyatrolar, büyük basın Paris'te, güzel sanatların büyük ünlüleri Paris'te, yegane önemli Darülfünun Paris'tedir. İştittiğime göre, Fransızlar Strasbourg Darülfünununa bir türlü Almanlar zamanındaki revnakı (parlaklığı) vermeği başaramamışlar. Çünkü onlardaki merkeziyet ruhu, buna az çok manidir.

Almanya'ya geçerse, büsbütün başka bir manzara karşısındayız. Orada "haysiyetini bilen" her şehrin, günlük gazetesi, mecmuası var. Berlin'den başka Münih, Dresten gibi şehirler de, büyük sanat merkezleridir. Fransa'da olduğu gibi Almanya'da da sayısız Darülfünunlar var. Ancak her biri kendine özgü bir önemi haizdir. Bundan başka şimdilik Almanya dışında olan Viyana'nın, ilim ve sanat merkezi olarak kendine özgü bir parlaklığı var. Demek ki, Almanya'da, fikrî bir "adem-i merkeziyet" görmekteyiz.

Siyasi "adem-i merkeziyet" için ne denirse denilsin, fikri "adem-i merkeziyetin" üstünlüğü açıktır. Gerçekten, milyonlarca nüfusu olan bir ülkenin yarım veya bir milyonluk nüfusu olan bir tek şehrinde, bütün fikir ve sanat akımlarının toplanmasından daha tabii olmayan bir hal olabilir mi? Eğer maddi gıdalarla, manevi gıdaları karşılaştırmak caiz ise, denebilir ki, fikri merkeziyete tabi olan memleketlerde, sanki bir noktada sınırsız bir bolluk, diğer taraflarda, derece derece, kıtlık hüküm sürmekte gibidir. Gerçi, medeniyet olaylarının, bir şehir yerine on şehirde görülmesiyle, ilk önce kaydettiğim büyük mahzura (şehir ve köy hayatı zıtlığına) çare bulunmuş değildir. Fakat hiç olmazsa diğer bir mahzur, (şehirli ve taşralı zıtlığı) ortada yoktur. Bundan başka ilim ve sanat, ülkenin her tarafında serpi-

lip büyüdüğü ölçüde, halkın çoğunluğunun ondan yararlanması kolaylaşır. Alimler ve sanatkarlar ülkenin her tarafına dağıldığı ölçüde, duygu ve düşünce konuları artar, fikir hayatı zenginleşir.

Bir asır öncesine kadar Türk hayatına bakarsak, kısmen fikri "adem-i merkeziyetin" cari olduğunu görüyoruz. İstanbul derecesinde, önemli medreseleri, ilim merkezlerini havi şehirler var. Kahire, Şam, Bağdat vb... Ta Bosna ve Hersek'e, Mısır'a ve Kafkasya'ya kadar, sadece ilim öğrenmek amacıyla dolaşan bilginler var. Fakat son asır içinde sebeplerinin açıklanmasını tarihçilere bıraktığım bir değişiklik sonucunda, yavaş yavaş İstanbul, yegane ilim ve sanat merkezi oluyor. Belki bu değişikliğin en önemli sebebi, yeni ilim ve sanayinin yani, Avrupa'dan gelen fikri hayatın devlet kapusundan, "Dersaadet"ten ülkeye girmeğe mecbur olmasından ibarettir. Her halde, artık bütün mimari faaliyetleri İstanbul'dadır, büyük gazeteler İstanbul'un gazeteleridir. Büyük mektepler, İstanbul'da açılır, Halit Ziya İzmir'den İstanbul'a gelir. Tevfik Fikret belki İstanbul'dan, hiç dışarı çıkmamıştır.

Cumhuriyet devrinde bu hal devam edecek mi? İstanbul'un bir fikir ve sanat merkezi olmaktan vazgeçmesi için, hiç bir sebep yoktur. Bilakis, bu büyük şehir, siyasi önem itibariyle kaybettiğini, iktisadi ve fikri alanda kazanmalıdır ki, zarardan kurtulsun. Fakat İstanbul'un yegane fikir ve sanat merkezi olarak kalması için de, hiç bir sebep yoktur. Bir kere, devletin yeni paytahtı olan Ankara, tabiatı ile, İstanbul derecesinde bir fikir hayatına sahip olmak iddiasında bulunabilir. Ankara'da teşekkül etmeğe başlayan müzeler, zaman zaman açılacağından bahsedilmekte olan Darülfünun, henüz İstanbul'da da bulunmayan fakat Ankara'da daha çabuk yapılması ümit edilen, muntazam bir tiyatro binası, ülkemizde ilim ve sanat faaliyetlerinin merkezi ağırlığını değiştirecek, faydalı adımlar teşkil edebilir.

Sade İstanbul ile Ankara'yı nazarı dikkate almak ta elvermez. Ben İzmir'i de aynı önem derecesinde görüyorum. Sırp Üsküp'te bir Darülfünun taslağı kurdular. Yunanlılar İzmir'i aldıktan sonra, Darülfünun binasını hemen yaptılar. Yunanlıların İzmir'de zorla yaşatacakları bir Darülfünunu biz tabii bir tarzda yaşatamaz mıyız? Belki bu fikrime gülenler bulunacaktır. Çünkü onlar Darülfünun denince, derhal Sorbon'u yahut Oxford'u düşünmektedirler. Halbuki mutevazi bir çerçeveye sahip olan, mesela iki fakülteden ibaret olan Darülfünunlar da vardır. Mesela Üsküp Darülfünununda bir tane felsefe, bir tane felsefe muallimi vardır. Hatta böyle bir kurumun isminin Darülfünun olmasını bile

mutlaka gerekli saymıyorum. Zira, müessesenin faydası isminde değil, kendisindedir. İstanbul Darülfünunu şimdiki halinden on defa daha mukemmel olsa bile, bütün Türkiye'nin mahalli ihtiyaçlarına tamamen uygun düşecek şekilde teşkilat yapmayı başaramaz. (İşte) bu hakikati kendi ülkeleri için pekala takdir eden Fransızlar başkent Paris dışındaki üniversitelerinin her birinde, yöresel durum ve şartlara uygun araştırmalar için kürsüler kurmuşlardır. Bu sayededir ki, coğrafya tetkikleri, tarihi tetkikler, layık-i vechile ilerlemektedir.

Ülkemiz de, aynı durumdadır. Yani, bizde de "fikri adem-i merkeziyet", sade tüketiciler açısından değil, (yani ilmin ve güzel sanatların terakkisinden yararlanacak halk açısından değil) belki, üreticiler açısından, (yani ilmi ürünleri ortaya koyacak alimler için) gereklidir. Son zamanlarda çıkan bazı eserler, mesela Ziyaeddin Fahri Bey'in Erzurum şairlerine ait araştırmaları Konya ve Adana'da bulunan gayretli gençlerin topladıkları gözlemler vb.. Anadolu'da öbek, öbek kurulacak ilim ocaklarının faydalı mahsuller verebileceğine bizi kuvvetle ikna ediyor. Belki "fikir hayatındaki durgunluk"dan devamlı bir şekilde şikayet edilmekte olduğu şu senelerde, yeni fikir ve sanat merkezleri teşkiline kalkışmak, biraz acele bir hareket olur. Fakat her halde, fikri faaliyet ve teşkilat programımız, bugün olsun, yarın olsun, "adem-i merkeziyet" ilkesinden mülhem olmalıdır."²

Takriben seken yıl önceki bu tesbitler karşısında ilk akla gelen soru 'şimdi ne durumdayız' olacaktır. Yukarıdaki makalenin ana kabullerinden bir çağın fikirde merkeziyetçi bir yöneliş içinde olduğu, ancak bunun terk edilip fikrin, ilmin ve sanatın bütün vatan sathına yaygınlaştırılması gerektiği yönündedir. Hatta satır aralarında bir toprağı vatanlaştırmanın yollarından biri olarak okullaşmaya işaret edilmektedir ki üzerinde ayrıca durulması gerekmektedir. M.İzzet'in değerlendirmesindeki temel önerme ise üniversitenin fikir merkezi olduğudur. Ancak bugün üniversitelerimiz birer fikir merkezi olarak kabul edilebilir mi sorusu sarıh bir cevaba sahip görünmemektedir.

Türkiye'de üniversite sayısının –yakın bir tarihte açılması düşünülenler de dikkate alınır- yüz civarında olduğu ve üniversite eğitimi için her yıl milyonun üzerinde talibin yarıştığı zamanları yaşarken, yüksek öğretimin muhtelif fonksiyonlarının düşünülmesi, beklentilerin gözden geçirilmesi elzem olsa gerektir. Üstelik YÖK ile ilgili eleştirilerin ve düzenleme isteklerinin dillerde olduğu zamanlarda bu daha da işlevsel olacaktır.

² Bu metin adı geçen eserin 257-261 sayfalarından olduğu gibi iktibas edilmiştir.

Günümüzde üniversite öğretimine bu kadar fazla talep olması dolayısıyla ülke insanının fikre, ilme, aydınlanmaya ne kadar meftun ve istekli olduğunu düşünebiliriz. Ancak üniversite talepkarlarının fikir, ilim, sanat talebi ile değil prestij, diploma ve nitelikli iş düşüncesiyle yarışa girdiklerini biliyoruz. Eğer arz talep ilişkisi bir kuralsa üniversitelerimiz fikir, ilim ve sanat merkezleri değildir. İrononik bir ifade ile söylendiğinde üniversite büyük ölçüde nitelikli işçi yetiştirme ve belgelendirme kurumudur. Üniversite çatısı altında yer alan enstitü, fakülte, yüksek okul ve meslek yüksek okulu gibi birimlerin talebi yüksek sayıda olan bölümlerine dikkat edilirse bilgi kullanımına dayalı alanların rağbette olduğu görülecektir. Üniversitenin en azından ön lisans ve lisans ve kısmen yüksek lisans seviyesi için fikir, ilim ve sanat alanlarındaki konumuna dair başka bir beklenti geçerli midir? Başka bir ifade ile üniversite bugün iş belgesi kazandıran kurum görünümündedir. Onun fikir, ilim ve sanat merkezi olma niteliğini ve fonksiyonunun belki lisans üstü seviyede ve öğretim kadrosunda sorgulamak gerekir.

M.İzzet'in 20. yüzyılın ilk çeyreğindeki tespitini günümüzle karşılaştırdığımızda vatan sathına yayılan çok sayıda üniversiteye sahip olmak dolayısıyla fikir, ilim ve sanat sahasında merkezleşmekten çıktığımız söylenebilir. Ülkemizde hemen her ilde bir üniversite veya üniversitenin bir birimi mevcuttur. Fakat talebin hala belli merkezlerde yoğunlaştığı da aşıkardır. Bu durumun elbette bir çok sebebinden bahsedilebilir. Ancak talebin gerekçesi olarak bu üniversitelerin ilim, fikir ve sanatta merkez ve belirleyici oldukları söylenebilir mi?

Üniversiteleri hem kendi imkanlarıyla hem de buldukları şehrin imkanlarıyla birlikte düşünmek gerekir. İstanbul ve Ankara'daki bir üniversiteyi bütün imkanlarıyla ülkenin az gelişmiş bir köşesine taşıdığımızı düşünelim. Sonucu tahmin etmek pek güç olmayacaktır. Aynı şeyi tersine düşündüğümüzde de gelişme tersine olacaktır. Bu durum üniversitenin değil şehrin öncelikli olduğunu gösterir. Üniversitelere yönelik taleplerde belirleyici olduğu düşünülen, değişik ölçütlerle geliştirilmiş kurum başarı tablolarının değeri sorgulanmalıdır. Günümüzde üniversitelerin programlarının birbirinden farklı olmadığı, etkin (!) ve başarılı (!) kabul edilenlerin diğerleri tarafından taklit edildiği söz konusu programlar karşılaştırıldığında görülecektir. Bu durumda bütün üniversitelerimizi tek bir üniversite şeklinde düşünmek yanlış olmayacaktır. Bu durumda da merkez çoğalmamış büyümüş demektir.

Üniversite evrensellik (üniversalizme) kavramını tazammun eden bir kurumdur. Bilgide, fikirde, sanatta, mesleklerde evrensellik

... Bu noktada şunu ayrıştırmak gerekmektedir: Üniversite belli bir evrensellik anlayışına tabi olarak mı etkinlikte bulunmaktadır/bulunmalıdır yoksa kendisi belli bir evrensellik anlayışı mı teklif etmelidir? Pek tabii ki birincisi ile ikincisi arasında pek büyük farklar söz konusudur. Fakat şıkların ikisi için de öncelikle evrensellik konusunda bir açıklama getirmek gerekir. Kanaatimizce insanlık tarihine bakıldığında evrenselliğin kurgu olduğunu söylemek zor değildir. Evrensel doğrular, evrensel uygulamalar gözüyle bakınca birçok anlayış, yerlerini başka doğru ve uygulamalara bırakmıştır. Ancak öte yandan evrensellik idealinden de vazgeçilmiş görünmemektedir.

Bugün üniversite söz konusu olduğunda evrensellik idesini içinde taşıyan önemli kavramlardan birisi bilimselliktir. Üniversite evrensel bilgi, sanat ve fikirle ilgili 'bilimsel' nitelikli bir etkinlikte bulunmaktadır. Ancak üniversitelerin etkinliğini bilimsellik kavramı tam anlamıyla kuşatamaz. Bunun yanında akademik kavramını da dikkate almak gerekir. Çünkü üniversite içinde bilimsel çalışma, bilimsel yöntem gibi sıfatlara kuşatılmayacak birimler ve uygulamalar barındırır. Bilimsellik, bir tavır alış, bir araştırma tarzı olmaktan ziyade 'bilim' kavramına göndermede bulunuyorsa üniversiteyi karakterize eden temel kavram bilimsellikten çok akademiklik'tir. Üniversite toplum ilişkisini de akademik işleyiş perspektifinden görmek gerekir.

Bilimsel-akademik işleyişin son iki yüzyıl içinde bir çok eleştiri ile işletildiği de unutulmamalıdır. Çünkü bu işleyiş içinde onu değerli kılan özelliklerin başında eleştiriye açık olmak, dogmatik olmamak gelmektedir. Bu sebeple üniversitenin eleştirilmesi ve eleştiriye açık olması, dogmatik tavır içinde olmaması beklenir.

Başlangıçta şu hususu dikkate almak faydalı olacaktır: Bir kurumun varlığı, işleyişinden gözlenebilir. Üniversitenin işleyişini ifade eden akademik-bilimsel yöntem de onun varlığını ve işlevini gözlemek açısından ele alınabilir. Yöntemleri üreten ise ihtiyaçlar, hayaller, idealler, arayışlar, denemeler vb. gibi unsurlar üretirler. Yöntemler ya da oluşturdukları kurumlar da tıpkı canlı yapılarda olduğu gibi kendilerini korumaya çalışırlar. Toplumsal yapı bunların toplamından oluşur. Bu sebeple bunların birbirleriyle ilişkilerinin kendilerini korumak yanında geliştirmek, dönüştürme şeklinde bir sonuç vermesine yardımcı olacak tutum açıklıktır. Üniversite de bilimsellik açısından bu açıklığa ihtiyaç duyan bir kurumdur. Ancak akademik-bilimsel yapı ya da işleyiş veya genel olarak bir sistem tekelleştiği takdirde tehlikeli veya en azından kendini ifsat etmeye başlamış demektir.

İçinde bulunduğumuz çağın sihirli terimlerinden biri haline gelmiş olan 'bilimsellik' belli bir felsefi görüştür ve onun felsefecilerce öteden beri eleştiriye tabi tutulduğunu görüyoruz. Türkiye'deki konuyla ilgili önemli sorunlardan birisi kanaatimizce şu sorunun cevabında gizlidir: Ülkemizde bilimsel akademik işleyişin değerlendirilmesini yapacak eleştirel formasyon bu kurumun üyelerine yeterince kazandırılabilir mi? Bu sorunun cevabı için akademisyen yetiştirilmedeki yapılanmalarımıza bakmak bir ölçü verecektir. Şayet 'phd' sıfatının anlamına uygun bir zihni yapılanma kazandırılıyorsa kurum kendisini de eleştiren, eleştirileri bireysel heva ve hevesten fazla olarak tutarlı, gerekçelendirilmiş, düşünülmüş bir bütünlüğe sahip özellikte temsilcilerle çalışıyor demektir. Üniversiteyi adına uygun olarak toplum karşısına koymak öncelikle bu sayede mümkündür.

Üniversite-toplum karşılıklı ilişkisinde bir dizi konudan ve beklentiden bahsetmek mümkündür. Ancak üniversitenin toplumsal işleyiş açısından gerekli bir çok unsurun üretildiği, bazı unsurların rafine edildiği veya denetlendiği kurum olduğu öteden beri malumdur. Bu durum bütün dünyada benzer şekilde tahakkuk etmektedir. Farklılık ancak bunun derecelenmesinde olabilir. Üniversitenin böyle bir fonksiyonla çalışması hem kendisi hem de içinde yer aldığı toplum açısından dikkatli olunması gereken hususlar taşır. İlk olarak onun belli bir anlayışa uygun dayatmacı bir işleyişe sahip olması söz konusu olabilir. (Bu manada skolastisizm hatırlanmalıdır) Buna karşılık toplum da onu kendine benzetmeye, kendi uygulamalarını ve kabullerini tasdik ettirmeye çalışacaktır. Üniversite ve toplumun bu tip bir gerginliği belli bir derecede yaşaması yaratıcı sonuçlar doğurabilir. Ancak burada eşitsiz bir ilişki ihtimali resmi otoritenin taraf tutmasıyla ortaya çıkabilir. Üniversite toplum ilişkisinde bu türlü bir taraf tutma geçmişten bakıldığında daima üniversiteden yana olmuştur. Bu durum bizim geleneğimizde medrese-devlet, darülfünun-devlet ve üniversite-devlet ilişkileri örneğinde yaşanmıştır. Burada akla gelen şu soru tartışılmalıdır? Resmi otoriteye dayalı bilgi, fikir üretimi mümkün müdür? Ve ne niteliktedir? Bu soruyu, muhalifi olan bilgi ve fikir resmi otoriteye karşı olursa bir değer taşır manasında anlamak doğru değildir. Çünkü resmi otoriteye tam bağlılık gibi tam muhalefet de dogmatiktir.

19. asrın ortalarından hatta 18. asrın sonunda açılan mühendis hanelerden bu tarafa batı tipi okullaşmamızın tarihi ilginçtir. Devletli olduğu düşünülen medreselerin yerini alan yeni okullarımız en nihayet 1933 yılındaki reformla eski medreselerden daha ileri derecede devletleştirilmiştir. Siyaset-okul ilişkisi oldukça eski bir geçmişe

sahiptir. Okullaşmanın devlet eliyle başlaması Türk medeniyet çevresinde Nizamiye Medresesi'ne kadar geri gider. Bilindiği gibi Selçuklu sultanı Melik Şah'ın İranlı veziri Nizamü'l-Mülk'ün bir projesi olarak hayata geçirilen Nizamiye Medresesi devrin bilgin ve düşünürleri tarafından pek müspet karşılanmamıştır. Özellikle Maverâünnehir bölgesindeki düşünürler bu haber karşısında ilim ve fikir öldü' değerlendirmesini yapmışlardır. Bu uygulamanın Osmanlı İmparatorluğu tarafından devam ettirildiği ve kendine mahsus özellikleri ile kurumlaştığı ve uzun zaman belli bir fonksiyon icra ettiği malumdur. İkinci önemli devlet destekli okullaşma 'mühendishane-i berr-i hümayun' ve 'mühendishane-i bahr-i humayun'la başlayan batı tipi okullar dönemidir ki en önemli okullaşma etkinliği II. Abdülhamit zamanlarıdır. Muhtelif konularda çok dikkatli ve hassas olan II. Abdülhamit, okullaşmanın kendine muhalif yetiştiren bir süreç olmasına rağmen destekçisi olmuş görünmektedir. Aynı siyaset Cumhuriyet döneminde de devam ettirilmiştir. Ancak Darülfünun'dan beklenen netice alınmadığı gerekçesiyle yeni bir düzenlemeye gidilerek bugünkü üniversite anlayışımıza uygun bir reform yapılmıştır. Bugün üniversite devletin siyasi ilke ve hedeflerine uygun bir kurum olarak faaliyet göstermektedir. Üniversite-toplum ilişkisinin bir boyutu bu muhtevada yürümektedir. Bu durum merkezilik ve akademik-bilimsellik açısından tartışmaya müsaittir.

M.İzzet'in bilim ve sanatlar açısından yüksek öğretimi öncü kabul etmesi ve bu sebeple muhtelif büyüklükte yüksek öğretim kurumlarının yaygınlaştırılması gerektiği yönündeki düşüncesine sadece toplumsal açıdan değil, üniversitenin faydası açısından da eğilmesi ilginçtir. Oysa günümüzde altyapı yetersizliği ve özellikle öğretim elemanı eksikliği sebebiyle yeni üniversitelerin kurulmasına karşı çıkılmaktadır. Oysa yüksek öğretimde bölgeye ait birikimlerle bilgi üretebilecek ve meslek formasyonu kazandırabilecek alanlar çoğunluktadır. Belki sadece birkaç temel bilim dalını bundan bağımsız düşünmek mümkündür. Yerel olana yabancı, onu fark etmeyen ve onun ihtiyaçlarına bigane bir öğretim ne kadar başarılı sayılabilir? Üniversitelerin başarı kriterleri ne yazık ki böyle bir özellik barındırmamaktadır. Üniversitelerin bölgelerine katkıları özel bir teşvik ve başarı kriteri sayılabilir. Diğer taraftan günümüzde üniversitenin öğretim elemanları açısından mahallileşmesi de dikkate değer bir araştırma konusudur. Topluma yabancılaşma ne kadar mahzurlu ise üniversiteye yabancılaşma da o kadar mahzurlu olsa gerektir.